

כלאים בציצית

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת (במדבר טו, לח)

מצוות לאו ליהנות ניתנו בציצית

מבואר בכמה מקומות שהא בכל מקום עשה דוחה ל"ת, נלמד מהא דהתירה התורה כלאים בציצית, וז"ל הגמ' (יבמות ג, ב) ותו ל"ת גרידא מנלן דדחי דכתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך, ואמר רבי אלעזר סמוכים מן התורה מנין שנאמר סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר.

בספר אמרי בינה (ציצית ג) הביא קושיית הברית אברהם, לדעת הרשב"א (נדריים טו, ב) דסובר דמצוות לאו ליהנות ניתנו אפילו היכא דיש הנאת הגוף בהדי מצוה, א"כ איך ילפינן מהא דהתירה התורה כלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת, והרי איתא ביבמות (ד, ב) שאין איסור כלאים אלא דומיא דלבישה דאית ביה הנאה, וכשאנו נהנה ליכא איסור, א"כ כשלוש כלאים בציצית לא נחשב הנאתו לכלום וליכא עבירה. דתינח לפי הר"ן (נדריים שם) הסובר שהנאת הגוף בהדי מצוה אסור, ומה"ט הנודר מן המעיין אסור לטבול בימות החמה, ולא אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, משום דלבד הנאת מצות הטבילה יש לו הנאה בזה שמתקרב, א"כ ה"נ בכלאים בציצית שאע"ג שמצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל יש לו הנאת לבישה ביחד עם הנאת המצוה, אז בלי שעשה ידחה ל"ת היה אסור לו ללבוש בגד ד' כנפות שיש בו משום כלאים.

אפשר באשה אחרת

וכתב לתרץ לפי מה שכתב הרשב"א גופא (נדריים שם) בהא דהנאת תשמישך עלי, הטעם דלא שרינן מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, משום דאינו צריך לקיים המצוה דוקא בזו דאפשר באחרת כמו בזו, וז"ל ומיהו אכתי קשיא לי אפי' לאוקמתין דאוקימנא באומר הנאת תשמישך עלי, דהא מצווה הוא במצות עונה ומצות לאו ליהנות ניתנו, ומ"ש ממודר הנאה משופר דתוקע בו תקיעה של מצוה, וי"ל דמצוה זו אינה אלא מחמתה ולא מחמתו ומשום דאשתעבד לה, וכיון דאמר הנאת תשמישך עלי ומחמת נדרו פקע שעבודו מינה אין כאן מצוה המחייבתו. ועדיין קשיא לי מ"מ הא איכא מצות פו"ר דרמיא עליה, ויש לומר דאינו מחוייב להקים זרע מזו דהא אפשר לו באשה אחרת. וה"נ הרי אפשר בבגד של צמר וכל איסור כלאים הוא רק מטעם שהוא חפץ בבגד פשתן, ובזה לא שרינן מטעם מלל"נ, וע"כ צריך להגיע להיתר דעשה דוחה ל"ת.

ויש לדון בתירוץ זה, דבנדריים שם אין חיוב כלל לקיים המצוה עם אותה אשה, אבל במצות ציצית, כשלוש הבגד אזי נתחייב להטיל ציצית על בגד זה. ואולי יש לדחוק שעדיין יכול להטיל ציצית של פשתן, ולא יהיה בזה איסור כלאים.

תירוצו על הקושיא על פי דברי הביה"ל

והנה קושיית הברית אברהם מיוסדת על ההיא דאמרינן ביבמות (שם), וז"ל הגמ' הני (לא תלבש ולא יעלה עליך) מיצרך צריכי, דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך הו"א כל דרך העלאה אסר רחמנא ואפילו מוכרי כסות, כתב רחמנא לא תלבש דומיא דלבישה דאית ביה הנאה. ואי כתב רחמנא לא תלבש הו"א דוקא לבישה דנפיש הנייתה אבל העלאה לא, כתב רחמנא לא יעלה עליך. ופרש"י ואפילו מוכרי כסות שאין מתכוונים להנאת חימום. וברשב"א חולק ומפרש דהכא בשאינו נהנה כלל, כגון בימות החמה ועומד בחמה שאינו נהנה אלא מצטער.

וכתב בשו"ת בית הלוי (א, א) דרק בהעלאה הוא דבעינן דומיא דלבישה דאית ביה הנאה, אבל בלבישה גופא מתחייב גם אי לית ביה שום הנאה. עיי"ש שמוכיח יסוד זה מדברי הרמב"ם (כלאים י, יח) דכתב דאסור ללבוש כלאים אפי' לגנוב המכס. והקשו עליו דהרי אינו מתכוון להנאה, והרמב"ם עצמו פסק

שמוכרי כסות מותרים. ותיירץ הכס"מ דמוכרי כסות לא התירו אלא העלאה אבל לבישה לעולם אסור. וההסבר כנ"ל, דרך בהעלאה יש תנאי של הנאה ולכן אם אינו מתכוון להנאה מותר, אבל לבישה אף דליכא הנאה אסור, ולכן אפי' אם אינו מתכוון אסור. ולפי"ז לא קשה כלל קושית הברית אברהם, דהיכא שלובש הבגד לא אכפ"ל דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דאפילו בלי הנאה כלל עובר.

עיקר מצות ציצית הוא דרך לבישה והנאה

האמרי בינה עצמו מתירץ קושית הברית אברהם באופן אחר, דעד כאן לא קאמר הרשב"א דהנאת הגוף בהדי מצוה מותר אלא היכא דגוף המצוה לאו להנאה ניתנה, ואפשר לקיים המצוה גם אם אינו נהנה כמו בתשמיש המטה, דתכלית המצוה של פו"ר יכול להתקיים גם בלי הנאת התשמיש. וע"ז הקשה הרשב"א שפיר בההיא דהנאת תשמישך עלי דנימא מצוות לאו ליהנות ניתנו דהמצוה באמת לאו להנאה ניתנה, ויהיה רשאי לשמש כיון שאינו מכוין להנאה. משא"כ בכלאים בציצית, עיקר חיוב של ציצית הוא בבגד אשר מכוסה בו, וכשהוא דרך לבישה שנהנה ממנו, וא"כ העיקר הוא לצורך הנאתו שרוצה לילך במלבוש של ד' כנפות וחייביה רחמנא להטיל בו ציצית, וכיון דע"י הציצית נעשה כלאים, בזה לא שייך מצוות לאו ליהנות ניתנו, דלא נוכל לומר דהנאת הגוף בטל לגבי המצוה מאחר שעיקר קיום המצוה הוא מחמת ההנאה שמכסה עצמו בה.

מצוות לאו ליהנות בתלמוד תורה

וכיסוד זה מצאנו בדברי רבנו אברהם מן ההר (נדרים מח, א) במתניתין דהריני עליך חרם ואת עלי שניהם אסורים, דקתני ואסורים בדבר של אותה העיר. ומפרש איזהו דבר של אותה העיר כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים כו', ובר"א מן ההר הביא שיש שהקשו היאך נאסרים לקרות בספרים והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו. ותי' דלאו קושיא הוא דל"ש טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת ה' וכדפירש"י בר"ה (כח, א ד"ה לא ליהנות ניתנו) וז"ל, לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו, אבל מצות לימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב. ומש"ה אבל אסור לקרות בתנ"ך מפני שהם משמחים לבו על כרחו. הלכך ל"ש למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שהוא משיג ומבין בלימודו עכ"ל.

כדבריו כתב גם הט"ז (יו"ד רכא, מג) וז"ל ולפי זה ודאי לא קשה מידי מההיא דסעיף י"א שאסור ללמוד בספר הנאסר עליו ... דהכא דודאי התורה משמחת לב, שהרי אסור ללמוד בימי אבלו, א"כ לא דמיא האי מצוה לשאר מצוות דאמרינן לאו ליהנות ניתנו, אלא בזה נמשך הנאה לאדם. וא"ל וא"כ למה מותר ללמוד מדרש כדאיתא בסעיף ב' הא יש לו שמחה מזה, י"ל דהתם החיוב עליו ללמוד עמו מכח מה אני בחנם כו', ע"כ לא אכפת לן בהנאה משא"כ בשאלת ספרים שאין עליו חיוב כמ"ש בתשובת מיימון לעיל כן נ"ל.

וכבר מפורסמים דברים אלו בהקדמת הגאון מסוכוטשוב לספרו אגלי טל, שכתב בענין תורה לשמה שעיקר מעלת ומדריגת תורה לשמה הוא להשיג הנאה ותענוג בלימודו, היפך מי שרצה לומר לא כן.

מצות ציצית בלי הנאת לבישה

איתא בגמ' (נדה סא, ב) ת"ר בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לעכו"ם כו', אבל עושה ממנו תכריכין למת. ובתוס' (שם ד"ה אבל) הקשו והאיכא לועג לרש שמלבישו בדבר האסור ומראה לו שאין לו עוד חלק במצוות, כדאמר בהתכלת (מא, א) גבי ציצית וההיא שעתא ודאי לא רמינן ליה משום לועג לרש. ופי' רשב"ם דאין בו איסור אפילו לאדם חי כי האי גוונא שאין נהנה בו, וה"נ אין המת נהנה בו. והקשה דהא בציצית נמי אין החי חייב בו אם אין בו הנאת לבישה, ומוכרי כסות דפטירי מכלאים פטורים נמי מציצית פי', וא"כ למה אמרו במנחות שאין מטילין ציצית בתכריכי המת משום לועג לרש. ומפרש ר"ת דדוקא

בציצית שייך לועג לרש משום דשקולה כנגד כל המצוות, כדנפקא לן במנחות (מג, ב) מוזכרתם את כל מצוות ה'. הרי מבואר בדברי התוס', שבלי הנאת הלבשה אינו מקיים המצוה.

בגד צמר בקיץ

ודע שיש מפקפקין על אלו שמחמירים ללבוש בגד צמר בימות החמה, שהרי בעינן הנאת לבישה ובבגד צמר בימות הקיץ אינו נהנה וא"כ אינו מקיים המצוה, וברכתו לבטלה. אלא דאי אתית להכי, הרי כמו כן בבגד של כותנה אפשר לערער ולומר איזה הנאה יש לו בלבישת בגד זה בימות החמה. ועוד א"כ איך מברכים על לבישת טלית גדול, שמתעטפין בבית הכנסת בטלית גדול עב מצמר, איזה הנאה יש ללבוש ממנה, ובפרט בימות החמה כנ"ל. ובהכרח צ"ל שזה אינו טענה כלל, דכל דרך לבישה כדרך בני אדם נחשב דרך הנאה ומתחייב במצוה.

ועיין באגר"מ (או"ח ג, א) שנשאל אם לילך בטלית קטן של צמר בימים החמים, ששמע השואל מאחד שאין ראוי ללבוש ט"ק מצמר בשבת לצאת בו לרה"ר ולכרמלית משום שאין דרך בני אדם לילך בבגד צמר בימים החמים, וניחוש שיפשטנו מעליו. והשיבו דודאי הוא בגד ורשאי לילך בו לרה"ר בשבת, כיון דעל בגד ממש לא גזרו בשביל חשש שמפני החום יפשטנו מעליו ויעבירונו בידיו דרך משאוי. ומהאי טעמא פשוט ג"כ מה שהרבה בני אדם הולכין בימים החמים בבגד עליון שקורין מעיל ואין חוששין שיפשטנו מעליו, ואף שכהיום במדינתנו הרבה בני אדם רגילין שנושאים בידיהם בימים החמים הדז'קעט והמעיל, מ"מ כיון שהוא מלבוש גמור לא גזרו ושרי ע"ש.

ועיין שם עוד באגר"מ שהעלה דאדרבה, ראוי להחמיר בזה ללבוש בדוקא בגד של צמר, שהרי יש מחלוקת ראשונים אי שאר בגדים שאינם של צמר ופשתים חייבין בציצית מן התורה, כמובא במחבר וברמ"א (ט, א). וכיון שצריך להשתדל לקיים המצוה מצד הא דאמר ליה מלאכא לרב קטינא (מנחות מא, א) וז"ל הגמ' דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא, אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתא ציצית של תכלת מה תהא עליה, אמר ליה ענשיתו אעשה, אמר ליה בזמן דאיכא ריתחא ענשינן. פ"י אם אינו מקיים המצוה אז בזמן דאיכא ריתחא ענשינן. וממילא לפי השיטות דטליתות משאר מינין פטורות מן התורה וכדסובר המחבר, הרי לא יקיים המצוה מדאורייתא. וכיון שאנו חוששין להאידינא דריתחא כדאמר ליה מלאכא לר' קטינא, לכן עדיף לילך בבגד צמר שמקיים המצוה מדאורייתא לכו"ע.

גדר מצות ציצית

בעיקר קושיית הבר"א, נראה ליישב על פי מה דיש לחקור בגדר מצות ציצית, האם הוא מצוה ללבוש בגד בת ד' כנפות בציצית, או שהוא חיוב להטיל ציצית על בגד בת ד' כנפות שלובש.

ובברייתא בשבת (קלג, ב) תניא, זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וציצית נאה כו'. וברש"י (ב"ק ט, ב ד"ה בהידור מצוה) דקדק לכתוב טלית נאה. הרי משמע מרש"י שהמצוה מתקיימת לא רק בציצית אלא גם בטלית, ומזה נשמע כצד הראשון הנ"ל שהמצוה הוא ללבוש בגד עם ציצית, ולכן הבגד הוי חלק מעצם החפץ של המצוה. ולא רק להטיל ציצית בבגד שלבוש, בה דלפי הצד השני עיקר המצוה אינו אלא בחוטי הציצית ולא בבגד עצמו.

והנה אי ננקוט כצד הב' נראה שיש ליישב קושיית הבר"א, דכיון שההנאה באה מהבגד, ובבגד ליכא לקיום המצוה רק בציצית, א"כ לא שייך בזה לדון כלל דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

מי שנפסק לו חוט הטלית בשבת

במרדכי (הלכות קטנות סימן תתקמ"ד) הובא מחלוקת ה"ר שלמה מדרויש והר"י במי שנפסק לו חוט של טלית בשבת, אם אסור ללבוש עד שיתקן אותו או לא. הר"ש סובר שאסור ללבוש עד שיתקן אותו, והר"י השיב דמצות עשה דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו, אבל לא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפות בלא ציצית, דאז ודאי היה הדין עמו שכיון שאסור הוא ללבוש בגד בלי ציצית אם

לובשו עובר בעשה דלובש ד' כנפות בלי ציצית. אבל זה אינו, שכן מצות העשה הוא להטיל בו ציצית אחר שלבשו, וכיון שבשבת אין יכול להטיל בו ציצית אין איסור בדבר.

ויסוד מחלוקתן נראה שהוא תלוי בחקירה הנ"ל, האם עיקר גדר המצוה הוא ללבוש בגד בת ד' כנפות בציצית, או שעיקר המצוה להטיל ציצית בבגד בת ד' הכנפות שהוא לבוש בה. שכן אם המצוה הוא ללבוש בגד עם ציצית הרי בלובש בגד בלי ציצית קמבטל המצוה וקעביד איסורא, וחייב להפשיטו אפילו באופן שהיו אנוס בהטלת הציצית. אבל אם עיקר המצוה היא רק להטיל ציצית בבגד שלבוש בה א"כ היכא שהוא אנוס בהטלת הציצית כמו בשבת אינו מבטל שום מצוה ואינו חייב להפשיטו.

ועיין לשון הרמב"ם (ציצית ג, י) שכתב וז"ל, היאך חיוב מצות הציצית, כל אדם שהוא חייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראויה לציצית יטיל לה ציצית ואחר כך יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצות עשה כו' עכ"ל. ומדקדוק לשונו נראה שסבירא ליה כהר"ש מדרוש שהזקיק קודם כל להטיל הציצית ואחר כך יתכסה, משמע שעיקר המצוה הוא ללבוש בגד עם ציצית, ולא כהר"י שהוא רק להטיל ציצית לבגד שהוא לבוש בה.

נפסק לו ציצית בכרמלית

והנה הר"י במרדכי הוכיח שיטתו מהסוגיא דסו"פ הקומץ רבה, דאיתא התם רבינא הוה קא אזיל אבתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא, איפסק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידי, כד מטא לביתה אמר ליה מהתם איפסיק, א"ל אי אמרת לי מהתם שדיתיה, והא אמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה, תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור. פירוש דרך באיסור דרבנן אמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה, לא באיסור דאורייתא. ואיכא דאמרי מהתם אמר ליה רבינא, וא"ל מר בר רב אשי מאי דעתיך אשדייה, והא אמר מר גדול כבוד הבריות כו' ה"נ כרמלית דרבנן היא.

מבואר שכל האיסור בלבישת בגד בת ד' כנפות בשבת בלי ציצית הוא רק מצד טלטול דשבת, אבל לא בעצם הלבישה בלי ציצית, ומוכח מזה שעיקר המצוה הוא רק להטיל ציצית בבגד שלבוש בה, ומטעם זה בשבת שהיו אנוס בהטלת הציצית אין כאן שום ביטול המצוה וליכא איסור. אבל אי המצוה הוא ללבוש בגד עם ציצית, הרי הכא נמי יש כאן ביטול המצוה במה שלבוש הבגד בלי ציצית, שהרי אינו אנוס בלבישת הבגד, א"כ למה הותר משום כבוד הכריות.

שוגג באיסור דרבנן

ומגמ' זו לכאורה יש להוכיח נמי דלא כיסודו הנודע של הנתינה"מ (סימן רלד), שבאיסורין דרבנן היכא דלא ידע שעובר ליכא איסורא כלל, דהא הכא נמי לא ידע מר בר רב אשי דאיפסק קרנתא ואפ"ה משמע שכל הטעם שלא היה צריך רבינא להודיעו הוא רק בגלל דגדול כבוד הבריות כו', והרי להנתיבות תיפול"ל שלא היה צריך להודיעו כיון דכל כמה שלא ידע דקעבר אדרבנן לאו מידי קעביד וצ"ע.

חיוב מזוזה ביצא מביתו

ודע, דחקירה זו במצות ציצית יש לחקור נמי במצות מזוזה, היינו האם גדר המצוה הוא לדור בבית שיש בו מזוזה או שעיקרו הוא לקבוע מזוזה בבית שהוא דר בו.

ונראה בזה נ"מ לדברי שו"ת רעק"א (סימן ט), שכתב דנראה לדינא במי שיצא מדירתו לבית אחר לגור שם ויש שם מזוזה מכבר שהניח שם הדר הראשון, דמחוייב הוא לברך על המזוזה דזהו לו מצוה חדשה בבית זה, והוסיף דאף דזה פשוט כמדומה שאין נזהרין בזה ומצוי לשכוח.

עוד כתב, שגם ההולך מביתו לעסקיו בשוק שעות הרבה ופעמים נוסע מעירו על איזה ימים, דלכאורה הדין דכשחוזר לביתו יברך על המצוה דהא בינתיים כשלא היה בדירת ביתו לא היה עליו חובת מזוזה,

ומעתה מתחיל חיוב חדש. וע"ש שציין לדברי המג"א (כא, ב) שג"כ מבואר דכל שאינו בביתו לא מקיים המצוה.

המג"א שם רצה לחלוק על האר"י ז"ל שסובר שחייב ללבוש ציצית בלילה, דאלת"ה למה דוד המלך הצטער רק בבית המרחץ, הרי כל לילה אינו לובש ציצית אלא ע"כ שגם בלילה לבש ציצית. המג"א טוען שבליילה היה לו מצות מזוזה משא"כ בבית המרחץ. ואם נאמר דמקיים מצות מזוזה אפילו אם אינו נמצא בבית אז גם כשהיה בבית המרחץ לא היה לו להצטער. אלא ע"כ שאינו מקיים מצוה כשאינו נמצא בביתו. וממילא אם יצא וחזר לביתו חייב לחזור ולברך מידי דהוי אמי שיצא מסוכתו לעסקיו וחוזר לסוכתו דמברך, יע"ש שהניח בצ"ע.

ויש להעיר על הוכחתו מהמג"א, דעי' ברש"י לשבת (קל, א ד"ה שש אנכי) שדוד המלך הרגיש שלא היה מסובב במצוה שמוכיח עליו, ולא שאינו מקיים מצוה, א"כ אפילו אי מקיים מצות מזוזה כשהוא חוץ מביתו לא היה נתקרב דעתו בזה, ולכן אין להוכיח ממג"א שאינו מקיים מצות מזוזה כשהוא חוץ לביתו, דרק אם היה בביתו הרגיש שהמצוה מוכיח עליו.

ושוב כתב הגרע"א שבא לידו ספר ברכ"י שכתב בפשיטות (או"ח סי' יט), דשוכר בית שיש בו מזוזה דאינו מברך דלא תקנו ברכה רק על שעת קביעת המזוזה, וממילא גם בדין השני בנוסע מביתו ואח"כ חוזר לביתו אינו מברך ולדינא צ"ע.

ונראה דיסוד שאילה זו תלוי בחקירה הנ"ל, דאם עיקר המצוה הוא לדור בבית שיש בו מזוזה אזי יש לנו לומר כהרעק"א דכל פעם שנכנס לדור בו מתחיל חיוב חדש, אבל אם המצוה הוא לקבוע מזוזה בבית שהוא דר בו א"כ

בהא צדקו דברי ברכ"י דלא תקנו הברכה אלא על שעת קביעת המזוזה ותו לא.

ועיין במרדכי בהלכות קטנות הנ"ל שהביא ראייה לשטת הר"י, דאטו בלא מזוזה יאסר ליכנס בבית, אלא בעמוד ועשה קאי לאחר שנכנס לדור בבית ותו לא. ומדבריו נראה דבמזוזה מיפשט הוי פשיטא ליה שהמצוה הוא רק לקבוע מזוזה בבית שהוא דר בו ולא לדור בבית שיש בו מזוזה, ואולי הר"ש מדרוש יחלוק על זה גופא.

שיטת תוס' ביבמות

בסוגיא (יבמות צ, א) דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, מסקינן שרק בשב ואל תעשה יש להם כח. ונכלל בזה הא דהתירו ללבוד בגד של פשתן בלי להטיל ציצית של תכלת גזירה אטו כסות לילה, דיש בזה משום כלאים בציצית שלא במקום מצוה. והקשו בתוס' (שם צ, ב ד"ה כולו נמי שוא"ת) סדין בציצית היכי הוי שוא"ת, דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין בו ציצית הרי עובר בידים, ותי' דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד אחר שנתעטף, דכסותך משמע שאתה מכוסה בה כבר, ולאחר שנתעטף דמתחייב, שוא"ת הוא.

עוד הקשו מפרק מי שמתו דמשמע דכשהוא לבוש כלאים ואין פושטן לא חשיב שוא"ת אלא עמוד ועשה, ותירצו בשם הר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור, אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית ע"ש.

ובזה הולך הר"י לשיטתו כמובא במרדכי שעיקר המצוה הוא רק להטיל בו ציצית אחר שלבשו, ולא בעצם הלבישה, וכל הלוש בגד בת ד' כנפות בלי ציצית אינו עובר בעצם הלבישה רק במה שאינו מטיל בה ציצית אח"כ, וא"כ הרי אין זה ביטול אלא בשוא"ת, ולכן בסדין בציצית נמי חשיב רק עקירה בשוא"ת. אבל לשיטת הר"ש מדרוש והרמב"ם לכאורה יש לנו לומר דהו"ל עקירה בקו"ע, שהרי קעבר על איסור בעצם הלבישה. אלא שלפ"ז הדרא קושית התוס' על שי' הר"ש מדרוש והרמב"ם אמאי חשיב גזירת סדין בציצית רק כעקירה בשוא"ת ולא בקו"ע.

שחיטה היכא שאין לו עפר

נפסק בשו"ע (יו"ד כח, כא) מי שאין לו עפר לכסות, לא ישחוט. והק' מכאן בגליון מהרש"א על הר"י במרדכי שסובר שמותר ללבוש בגד של ד' כנפות בלי ציצית בשבת, משום שהמצוה חל אחרי שהוא לבוש בהם ואז הוא אנוס, א"כ למה אינו מותר לשחוט אפילו אם אין לו עפר, שחיוב כסוי הדם אינו חל אלא אחרי ששחט ואז הוא אנוס במצות כסוי הדם שאין לו עפר.

ועי' בקה"י (מנחות כג) שרצה לתרץ דשאני כסוי הדם מציצית, דבכסוי הדם אם לא ישחוט עכשיו ויחכה עד שיהיה לו עפר אז אותו מצוה שהיה מקיים עכשיו יקיים אז, ולכן אומרים לו לחכות, שאם ישחוט היום לא יהיה לו הקיום כלל, משא"כ בציצית דמה שיקיים למחר יכול הוא לקיים בין ילבש היום בין לא ילבש, נמצא דאין בלבישה של היום ביטול של הקיום למחר.

דברי הר"י להלכה

דברי הר"י נפסקו בשו"ע (או"ח יג, ג), אלא דנחלקו הט"ז והמג"א האם יש עכ"פ איסור דרבנן. וז"ל אם נודע לו בשבת, כשהוא בכרמלית, שהטלית שעליו פסול, לא יסירו מעליו עד שיגיע לביתו, דגדול כבוד הבריות. וכתב הרמ"א ואפילו טלית קטן שתחת בגדיו אין צריך לפשוט. וה"ה אם נפסק אחד מן הציציות ומתבייש לישב בלא טלית, דיוכל ללבושו בלא ברכה, מכח כבוד הבריות. ודוקא בשבת, דאסור לעשות ציציות, אבל בחול כהאי גוונא, אסור.

וכתב הט"ז (ס"ק ה) על מש"כ הרמ"א ודוקא בשבת, דלפי דברי התשובה שמביא ב"י מותר אפילו בחול, דבמרדכי בשם ר"י הביאו ג"כ ב"י מבואר דדוקא בשבת לפי שא"א לעשות אז ציצית, אבל בחול עובר בעשה דהטיל בו ציצית. וק' א"כ למה תלה רמ"א הטעם משום כבוד הבריות, דהא ר"י התירו אפ"ל בלא"ה מטעם שזכרנו.

ואפשר כיון שיש במרדכי חולק על ר"י הכריע רמ"א כר"י משום כבוד הבריות, ומשום כבוד הבריות לחוד לא סגי דאין זה ביוש כ"כ כמ"ש ב"י. וא"ל ממ"ש ס"פ הקומץ דמר בר רב אשי איפסק ליה ציצית בשבת, ואי לאו משום כבוד הבריות הוה פושט הגלימא אפ"ל בשוק, והא בשבת ליכא איסור, דהתם מיירי באיסור טלטול דהוי כמשא בכרמלית ע"כ הוצרך לטעם כבוד הבריות אבל הכא מיירי ברה"י.

הרי לן דנקט הט"ז שלפי הר"י אין כאן אפילו איסור דרבנן בלבישת בגד של ד' כנפות בשבת, ולכן תמה על הרמ"א שתולה ההיתר בכבוד הבריות.

אמנם המג"א (ס"ק ח) כתב שפשוט דעכ"פ אסורא דרבנן איכא, ולכן לא שרי אלא משום כבוד הבריות, דלא כע"ת.

בחול

עוד כתב בשם הב"י שבחול ודאי עובר כל שעה בעשה דהטיל בו ציצית כשלוש, ותדע דאטו במזוזה ומעקה אסור ליכנס לבית שאין בו מזוזה ומעקה, אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא.

אלא דהק' המג"א למה יהא אסור ללבושו בחול הא אמרי' בברכות (כ, א) דכבוד הבריות דוחה עשה דאורייתא בשב ואל תעשה. ומוכח שם דאם לובש סדין בלא ציצית מקרי שוא"ת. וכ"ה בתוס' יבמות דאי מקרי קום ועשה ה"ל כמו כלאים דפושטו אפילו בשוק, אלא ע"כ הוא שוא"ת כמ"ש המרדכי דבלבישתו אינו עובר.

ותי' כמ"ש התוס' בשבועות (ל, ב) לחד תי' דדוקא בגנאי גדול שרי לעבור איסור דאורייתא בשוא"ת אבל גנאי קטן לא, וס"ל דלישב בלא טלית הוי גנאי קטן. ומ"מ נפסק ציצית ברה"ר בטלית קטן א"צ לפשוט אפ"ל בחול דהפשיטה הוי גנאי גדול.

עוד הביא המג"א קושיית אחיו המנוח מהר"ר יודא סג"ל זצ"ל מק"ק קראקא, למה שרינן ללבושו בשבת מפני כבוד הבריות, הלא יש תקנה שיתננו לאחר במתנה ויחזור וישאלנו לו, ואז הוא פטור מציצית, וכמש"ל סי' שכ"ג לענין טבילת כלים. ותי' דמ"מ חייב מדרבנן שנראה כשלו, כמ"ש סי' י"ד ס"ג בטלית שאולה לאחר ל' יום, וכ"ש הכא שבאמת הוא שלו.

וא"ת ומה בכך מ"מ בשבת יעשה כן, י"ל דא"כ אף בחול יעשה כן ויעשה טצדקי למיפטר נפשיה מציצית, אבל כשיושב כך בלא ציצית ידע דלא שרינן ליה אלא בשבת משום כבוד הבריות. עוד כתב דלפי מ"ש בסי' ש"ו דאסור ליתן מתנה בשבת אלא לצורך שבת, א"כ ה"נ אסור ליתנו במתנה.

כיוסוי הדם

הבאנו קושיית הגר"ש איגר לפי המרדכי למה אסור לשחוט היכא שאין לו עפר לכסות הדם. ועי' בספר אמרי בינה (או"ח סי' א) שלפי המג"א ניהא, דגם הר"י מודה שיש כאן איסור דרבנן, ורק משום כבוד הבריות התיירו.

עוד תי' האמר"ב, שבכיוסוי הדם החיוב חל על כל ישראל, א"כ אע"פ שמותר לו להכניס עצמו לחיוב שהוא לא יכול לקיים, אבל אין לו להכניס אחרים.

עי' בספר כלי חמדה (בפרשתינו) שמביא דברי הראש יוסף (ביצה יז, ב) שבמשנה כתוב משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין, ואף על פי שיש בהן כלאים והן לצורך המועד. ובגמרא מקשים, בשלמא תפורין חזו למלבוש, שאין תפורין נמי חזו לכסויי, אלא כלאים למאי חזו. והק' הפרמ"ג הרי חזי לציצית, וכ' הפרמ"ג "שמן שמיא אנהירין לעיינין" שאסור ללבוש כלאים בציצית בשבת, שהרי כל הסיבה שמותר ללבוש כלאים בציצית הוא משום דעשה של ציצית דוחה ללאו של כלאים, אבל בשבת הרי אין כאן מצות ציצית, א"כ אם ילבש כלאים בציצית יעבור על איסור כלאים. ומנא ליה שאין מצות ציצית בשבת, כ' הפרמ"ג שמקורו מהרמ"א בשם המרדכי שמי שישב בביהכ"נ בשבת ומתבייש, מותר ללבוש בגד שיש בה ד' כנפות בלי שיטיל ציצית.

והנה זה פשוט שכל הצד שיהיה אסור אינו אלא אם נאמר שכלאים בציצית "הודחה", היינו שכל ההיתר אינו אלא משום דעשה דוחה ל"ת, אבל כידוע שיטת ר"ת (מנחות מ, ב) לגבי מימרא דר' זירא אמר רב מתנא אמר שמואל שתכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה, דגם בלילה אין בה משום כלאים, אע"ג דלאו זמן ציצית היא דלגמרי התיר הכתוב כלאים לגבי ציצית. עי"ש עוד שאפילו למ"ד שלילה לאו זמן ציצית, ונשים פטורות ממצות ציצית, מותר להם ללבוש כלאים בציצית. ודלא כשיטת הראב"ד (ציצית ג, ט), שאין לנשים ללבוש כלאים בציצית, א"כ לדבריו פשוט דאפילו אם נאמר שאין מצות ציצית נוהג בשבת לא יעבור על איסור כלאים.

ועי' בכל"ח שתמה על הפרמ"ג מהא דאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פרשה כד) כשהיו ישראל במדבר מה נאמר בהן, ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים וכו' (במדבר טו, לב), אמר לו הקב"ה למשה, משה, מפני מה חילל זה שבת, אמר לפניו, רבונו של עולם איני יודע, אמר לו, יום חול תפילין בראשו ותפילין בזרועו ורואה וחוזר במעשיו, עכשיו שאין לו תפילין חילל זה את השבת, באותה שעה אמר הקב"ה למשה, משה, צא וברר להם לישראל (מצוה) שיהיו נוהגים בו בימים טובים ובשבתות, ואיזו מצוה, זו מצות ציצית, שנאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית וגו'. הרי לן שכל עיקר מצות ציצית ניתן להם בשביל שבת, א"כ איך אפשר לומר שבשבת פטורים ממצוה זו.

עוד הק' הכל"ח מהרמב"ם הנ"ל שהבין בדעת הרי"ף ודעימיה, שזה שמותר לצאת לרה"ר בציצית הוא משום דעשה דוחה ל"ת, א"כ ע"כ רואים שסובר הרמב"ם שיש חיוב ציצית בשבת, דאלת"ה מה היה הה"א שהמצוה ידחה הלאו הרי אין כאן מצוה כלל.